

Hodnocení diplomové práce

předložené Evangelické teologické fakultě UK dne 28. 5. 2007 (č.j. 10/07):

Anna KLEKNEROVÁ, *Člověk jako muž a žena podle Genesis 2: Exegeze Gn 2,18-24,*

Praha 2007, 61 stran.

Popis a charakteristika:

Předložená magisterská diplomová práce si klade za cíl pomocí exegetické analýzy textu Gn 2,18-24 přispět do aktuální diskuse o vztahu muže a ženy v biblickém pojetí. Tuto diskusi, zejména pozici proklamující (a prosazující) hierarchické pojetí (tj. podřízenost ženy muži) vnímá autorka jako výzvu, na niž chce odpovědět fundovaným výkladem jednoho z klíčových textů (*locus probans*). Práce tedy není obecnou exegetickou studií, nýbrž má tématické zaměření a směřuje k antropologicko etickým závěrům. Aktuální zacílení práce ovšem autorku nijak nestrhává k apologetizujícím postupům.

Svou rozpravu autorka člení na dvě hlavní části – kap. 1 (str. 11–22) pojednává *text*, jeho varianty a odchylky překladů; kap. 2 (str. 23–58) předkládá *výklad*, tj. analýzu struktury textu, narativní analýzu (aktéři a jejich role) a podrobný výklad terminologie, frazeologie a příslušných kontextů členěný po verších daného oddílu; druhou kapitolu doplňuje několik tématických exkurzů a představení literárního a kanonického kontextu vykládané perikopy.

Celkový záměr práce, svou motivaci a postup nahlašuje autorka stručně, avšak jasně a zřetelně v úvodu (str. 8–10) a vrací se k nim v závěru (str. 59–61), kde vyhodnocuje svůj náleze a formuluje finální tezi:

... hlavní důraz textu leží na takovém vztahu muže a ženy, který je nesen láskou, vzájemnou solidaritou a odpovědností zahrnutou v odpovědnosti vůči Bohu, který se sklání k člověku a neustále na něj pamatuje. Místem, kde se tato odpovědnost prověřuje, je lidské společenství, jehož základní formou je svazek muže a ženy. (str. 59)

Práci uzavírá seznam literatury a seznam užívaných zkratek.

Hodnocení věcné:

Věcně představuje předložená práce zdařilou biblicko-teologickou studii, jež se pokouší vyjasnit jednu ze základních otázek biblické antropologie (s aktuálními etickými a eklesiologickými důsledky) pomocí podrobného exegetického rozboru konkrétní perikopy, jež hraje ve sporech o tyto otázky klíčovou roli. Zadání *tématu* přijala autorka ze soupisu vypsaneho katedrou, konkrétní zaměření a rozpracování je však jejím samostatným počinem.

Autorka při vši stručnosti svého nárysu problematiky správně uvádí, že podstatnou roli v „bouřlivých diskusích“ (str. 10) o postavení muže a ženy ve vzájemném vztahu (v otázce hierarchizace vzájemného vztahu, resp. podřízenosti ženy jejímu muži) hrají dva novozákonní texty – 1K 11,7-9 a 1Tm 2,11-13. Otevírá tím otázku po *hermeneutické roli novozákonních citátů* pro chápání smyslu starozákonních textů v křesťanské tradici. V závěru své studie s velkou mírou přesvědčivosti vyhodnocuje, že „hierarchické pojetí“ vnáší do pochopení a výkladů oddílů Gn 2,18-24 právě pavlovská recepce. Se srdnatou jednoznačností autorka uzavírá, že budeme-li starozákonní text nahlížet pouze v posunuté perspektivě novozákonního kontextu a budeme-li jeho vlivem předem zaujati pro hierarchické pojetí vztahu muže a ženy, hrozí nám „zatmění původního záměru textu“. Proto se i ona chce textem znovu zabývat, znovu vyhodnocovat jeho poselství a zohledňovat jeho teologický kontext napříč celým Písmem (str. 60n). – K tomuto závěru v základní linii rozpravy a věcném jádru celé studie nezbývá než přitakat; autorčina teze je přesvědčivě vyvozena z analyzovaných textů, vysvětlena a zakreslena v náležitých kontextech a odpovídá stavu dosavadního bádání v oboru.

Metodicky tkví jádro autorčiny rozpravy v kritickém rozboru biblického textu.

Velkou pozornost autorka věnovala již vyhodnocení textové tradice – v rozboru textových variant a odchylek v překladech identifikuje problémy, jež mají význam pro chápání významu dílčích frází i výpovědi jako celku.

V části výkladu (kap. 2) jsou velmi pěkně, samostatně zpracovány podkapitoly o *strukturu perikopy* (kap. 2.1) a *analýza aktérů a jejich rolí* (kap. 2.2). Strukturální rozpis textu a jeho analýza jsou velmi přehledné a přesné, poskytují dobrou orientaci po stavbě a funkci jednotlivých sekvencí textu (5 sekvencí – viz str. 23). Ojedinelá corrigenda nacházím v rozpisu v oblasti vyznačování aktérů a k nim se vázících tvarů (barevné zarámování či šrafování); např. ve v. 23, kde u tvaru וְיִאמְרוּ chybí grafické označení subjektu (modrý rámeček odkazující na subjekt וְהָאֱלֹהִים) či tvar וְשָׂא ve v. 24b není šrafován, ačkoli ve v. 23 je takto vyznačen. To jsou však naprosté nepodstatnosti, v hlavních rysech je rozpis zpracován přesně a velmi přehledně.

Způsob zpracování celé studie, zejména kap. 2, je po odborné stránce velmi dobrý. Jak v exegetickém rozboru textu, tak v tématicky zaměřených exkurzech (str. 32n a 34n) autorka osvědčuje dobrou obeznanost s látkou, ovládá standardní metodické postupy a nebojí se samostatných úsudků (i polemik s citovanými autoritami, srv. pasáž o Hellerově, Janowského a Barrově pojetí termínu שְׂפָרָה [str. 33]). V exegezi má řadu dobrých postřehů k terminologickým a intertextuálním jevům, jež jí vplynuly z důkladného rozboru hebrejského textu. Řada pasáží je velmi zdařilých, autorka osvědčuje, že z detailní a jemně vyhodnocené analýzy dokáže vyvodit zcela jasné a kontextuálně zdůvodněné důsledky pro výklad a možnou interpretaci textu. Standardním způsobem také autorka těží ze sekundární literatury k tématu; její zpracování není sice exhaustivní (zejména v diachronním pohledu do dosavadních dějin bádání o problematice), pro konkrétní zadání této diplomové práce však zcela postačuje.

Jedinou závažnější *kritickou poznámku* chci vznést ve věci návaznosti závěrečné podkapitoly *Shrnutí, zvěst perikopy* (str. 56–58) na předchozí výklad. Tato kapitola – jako závěr části 2. *Výklad* (a propos: proč není číslována jako 2.5. ?) – by měla nejspíše přinést vyhodnocení a sumarizaci autorčina exegetického nálezu (kapitol 2.1. až 2.4.). Do určité míry tak i činí (např. vyhodnocením motivu „bytí jeden pro druhého“ jako „životního společenství“). Na druhou stranu jsou však v této podkapitole poněkud překvapivě uvedena nová, kardinální témata, o nichž dosud nebyla řeč a jež v závěrečných tezích trčí nad dříve

pojednaným materiálem dosti nezdůvodněně. Tak např. teze, že se jedná o „text manželský“. V předchozím výkladu o manželství nebyla řeč; výrok v. 24 byl vykládán v rovině „vztahu“ muže a ženy. Aspekty institučního pojetí tohoto vztahu autorka nevyložila. V textu shrnutí dochází i ke zlomu jiného typu – odkazem na Lochmanovu tezi o manželském vztahu jako „životním společenství“ jakoby se autorka odvrátila od svého exegetického nálezu, sklapla své deska a upjatě se zahleděla do Lochmanova textu. Velká část souhrnu zvěsti perikopy je v podstatě přeřikáním toho, co k ní uvádí Lochman (jako systematick, etik ... nikoli exeget!). Jakkoli nemám námitek proti Lochmanovým tvrzením, ptám se, proč autorka takto odběhla od výsledků své dobré exegetické práce a skočila na jinou rovinu rozpravy, k výpiskům z Lochmana...

Přehnaný se mi zdá také důraz na „lásku“ v posledním odstavci *Shrnutí* (str. 58). Opět, nic proti „lásce“, ale v předchozí analýze o tomto aspektu nebyla řeč. Termín „láska“ a odkaz na „opěvování v Písni písní“ jde v pojetí vztahu muže a ženy mnohem dál, než autorka sledovala ve své analýze. Do rozpravy tak vnáší významné konotace a souvislosti, jež ve výkladové části studie vůbec nebyly tematizovány (právem!). – Zdá se mi, že krok od analýzy k shrnujícímu vyhodnocení je „utržený“, příliš zbrklý (jakkoli míří správným směrem). Tyto kroky je možné učinit v nové kapitole pod rubrikou interpretace, nikoli však jako shrnutí nálezu předchozích výkladů.

Last but not least se sluší ocenit autorčinu práci s jazykem a celkovou *kultivovanost vyjadřování*. Jak v pasážích, kde zpracovávala vlastní překlad hebrejských i dalších cizojazyčných starověkých textů, tak v rovině vlastní rozpravy a užívání odborné terminologie se pohybuje s přiměřenou lehkostí a přesností – v jednotlivostech nikoli bez nedostatků, celkově však na velmi dobré úrovni.

k některým dílčím jednotlivostem:

- Na několika místech autorka správně identifikuje **problém kohortativů** a otázku jejich správného překladu (str. 11, 12 aj.). Neformuluje však problém zcela přesně; nejde jen o otázku času (*présens* :: *futurum*), nýbrž v jádru věci o problém slovesného způsobu, tj. modu (*indikativ* :: *voluntativ* [*jussiv*]).¹
- Na str. 15 si autorka pozorně všímá, jak překlady nakládají s dvojznačným termínem אָדָם – kdy jej pojímají jako obecné jméno „člověk“ a kdy naopak jako jméno vlastní „Adam“. Očekával bych, že se ve svém výkladu k této otázce autorka vrátí a bude ji řešit. – Má tedy tvar אָדָם v daném textu funkci *nomina appellativa* nebo *propria*? Pokud hraje roli obojí, kde a proč přechází jedno v druhé? Hraje v tom roli gramatický člen? ... Vzhledem k tomu, že se v práci termínu אָדָם věnuje velká pozornost (řada odstavců + 2 samostatné exkurzy), bylo by na místě se i k této otázce ještě vrátit. Běží přece o jednoho ze dvou klíčových aktérů...
- Při výkladu výroku, že člověk je „prach ze země“ (var. „z prachu země“) autorka nijak nezmiňuje práci M. Biče, jež v českém prostředí sehrála poměrně výraznou roli.²

---

¹ Srv. PRUDKÝ, Martin. Tázání po budoucím čase aneb indikativ futura versus kohortativ. In HOBLÍK, Jiří (vyd.), *Pouštějsvůjchlébpovodě...*, Sborník pro Milana Balabána. Brno: CDK, 1999, s. 138-150.

² Srv. např. BIČ, Miloš. Zásady, průběh a očekávané plody práce na novém ekumenickém překladu Bible. *Křesťanská revue* XLVII (1980), s. 101-103. O živosti Bičova působení v nejmladší generaci svědčí mj. např. studie HOBLÍK, Jiří. Člověk jako prachovitá bytost (Gn 2,7). *Teologická reflexe* 2 (1996), s. 17-25.

- Na str. 51 autorka za „dnešní pozici“ dvakrát označuje představy o vzniku Pentateuchu, jež jsou jednou přes dvacet (Heller) a jednou dokonce přes čtyřicet let staré (původní vydání New Bible Dictionary 1962) a patří již spíše do dějin disciplíny než do současného diskurzu.³

Hodnocení formálních náležitostí:

Práce je vyhotovena podle stanovených zásad diplomových prací. Má všechny podstatné náležitosti kvalifikační práce. Celkové provedení je velmi pěkné, upravené a čisté.

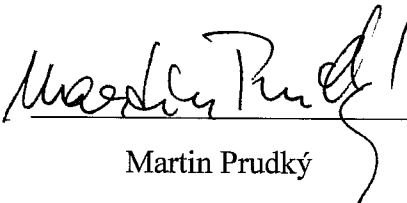
Ediční zpracování je až nápadně pečlivé. Práce má velmi dobře provedeny textové korektury, corrigenda se téměř nevyskytují. Jedinou opakující se chybou je vymizení samohlásky pod první konzonantou hebrejských termínů (nejspíše obvyklá potíž s editorem MS Word). V několika případech nejsou patové poznámky uzavřeny tečkou (ačkoli se vždy formálně jedná o „věty“ – i když uvádějí pouze výčet dat; srv. např. pozn. 74, 75 aj). V poslední větě (str. 61) je nestandardně uvedena interpunkce uvnitř (!) věty.

Jakkoli autorka ve výkladových pasážích své studie běžným způsobem odkazuje do další literatury a dokladuje citáty či odkazy bibliografickými údaji, ve výkladu struktury a analýze rolí aktérů (kap. 2.1. a 2.2., str. 23–30) takové odkazy zcela chybí. I když je tato pasáž založena na vlastním zpracování analýzy textu, znamená to snad, že autorka žádnou literaturu nepoužívala a nekonzultovala?

Závěr:

Práce jako celek dokládá jasně a přesvědčivě, že autorka umí detailně analyzovat hebrejský text Starého zákona, porovnat a vyhodnotit jej v dalších jazykových verzích a příslušných kontextech a vyložit jej v perspektivě sledované problematiky. Své téma zpracovala přesvědčivě, postupovala standardními metodami a prokázala schopnost formulovat vlastní kritické závěry. Všechny výše uvedené výhrady se týkají dílčích jednotlivostí, jež nijak neproblematizují celkově velmi dobrou úroveň studie. Předložená práce nepochybně splňuje kritéria kladená na magisterskou diplomovou práci, doporučuji ji k obhajobě. V hodnocení navrhuji vycházet od klasifikačního stupně *velmi dobře* (B).

V Praze, dne 15. září 2007

Martin Prudký

³ Současný stav souhrnně představuje např. ZENGER, Erich (Hrsg.). *Einleitung in das Alte Testament*. 6. durchges. Aufl. Stuttgart: Kohlhammer, 2006; viz stručně též PRUDKÝ, Martin. Starozákonní biblistika v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. *Teologická reflexe* IX (2003), s. 117-159.